

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه تهران
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

عنوان:

حمایت از حریم خصوصی در جریان تحقیقات مقدماتی

نگارش:

مأده میرشمس شهشانی

استاد راهنما:

دکتر علی خالقی

استاد مشاور:

دکتر حسین آقایی نیا

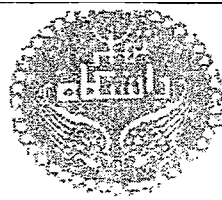
۱۵۰۷۱۵

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در حقوق جزا و جرم‌شناسی

زمستان ۱۳۸۶

اطلاعات تماس
تلفن: ۸۸۸۸۸۸۸۸
پست الکترونیک: ۸۸۸۸۸۸۸۸

۱۳۸۷ / ۱۷ / ۲۵

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گروه آموزشی حقوق جزا و جرم شناسی

گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: مائده میرشمس شهشهانی

گرایش:

در رشته : حقوق جزا و جرم شناسی

با عنوان : حمایت از حریم خصوصی در جریان تحقیقات مقدماتی

را در تاریخ : ۱۳۸۶/۱۱/۲۴

به عدد	به حروف
۱۹	نوزده

با نمره نهایی :

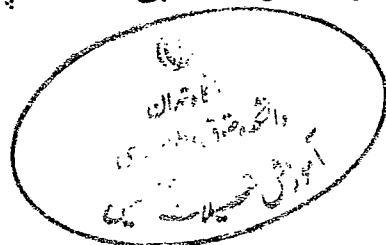
ارزیابی نمود.

عالی

با درجه

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر علی خالقی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر حسین آقایی نیا	دانشیار	"	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر محسن رهامی	دانشیار	"	
۴	استاد داور (خارجی)	دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی	استاد	دانشگاه شهید بهشتی	
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر سیدمحمد حسینی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

شماره _____
تاریخ _____
پرومیت _____

اداره کل تحصیلات تکمیلی

باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب ^{طاهر میرحسین مهری} متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است. در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد .
کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد .

نام و نام خانوادگی دانشجو ^{طاهر میرحسین مهری}

امضاء

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فخر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸

فاکس : ۶۴۹۷۳۱۴

سپاس و قدردانی

سپاس خداوند جان و خرد را که به من این هر دو نعمت گرانبها ارزانی داشت و فرصتی به من عطا کرد تا بخوانم، بدانم و ببیندیشم. در شکر او ناتوانم که:

«از دست و زبان که برآید کز عهده شکرش به در آید؟»

از پدر و مادر بزرگوار و گرانقدرم سپاسگذارم و خود را مرهون زحمات بی‌شائبه و پیوسته‌شان می‌دانم که پس از خدا، آنچه دارم از لطف و مهر و تلاش ایشان دارم. در برابر روح خدایی آنان نیز جز اظهار کوچکی چیزی برای گفتن ندارم.

فرصت را مغتنم می‌دانم که از تمامی معلمان و اساتید ارجمندم در کلیه مراحل تحصیل که مرا به جهان دانش بردند و به زینت علم آراستند کمال امتنان و سپاس را داشته باشم. از این بین، تشکر ویژه خود را نثار جناب آقای دکتر خالقی، استاد راهنمای خود در این تحقیق می‌نمایم. استاد بلند مرتبه‌ای که در تمام مراحل تهیه و نگارش این پایان‌نامه، با دلسوزی تمام تلاشی مستمر داشتند.

همچنین ضروری می‌دانم از استاد مشاور جناب آقای دکتر آقایی‌نیا و اساتید داور جناب آقای دکتر رهامی و جناب آقای دکتر نجفی ابرندآبادی کمال تشکر را داشته باشم.

فهرست اجمالی مطالب

طرح تحقیق.....	الف
بخش اول: حریم خصوصی و حمایت از آن	۱
فصل اول: مفهوم حریم خصوصی و قلمرو حمایت از آن	۳
فصل دوم: محدود ساختن قلمرو حمایت قانونی از حریم خصوصی	۳۹
بخش دوم: حریم خصوصی و تحقیقات مقدماتی	۶۳
فصل اول: ضرورت حمایت از حریم خصوصی مادی	۳۵
فصل دوم: ضرورت حمایت از حریم خصوصی معنوی	۱۰۸
نتیجه	۱۳۸
فهرست منابع	۱۴۲

فهرست تفصیلی مطالب

عنوان.....	صفحه
چکیده فارسی.....	و.....
طرح تحقیق.....	ز.....
بخش اول: حریم خصوصی و حمایت از آن	
فصل اول: مفهوم حریم خصوصی و قلمرو حمایت از آن.....	۳.....
گفتار اول: تاریخچه حریم خصوصی.....	۳.....
مبحث اول: دوران قبل از رنسانس.....	۴.....
مبحث دوم: دوران بعد از رنسانس.....	۵.....
گفتار دوم: تعریف حریم خصوصی.....	۸.....
مبحث اول: تعریف حریم خصوصی بر اساس بیان مصداق.....	۱۰.....
مبحث دوم: تعریف حریم خصوصی بر اساس بیان مفهوم.....	۱۴.....
گفتار سوم: حمایت از حریم خصوصی و موارد نقض آن.....	۱۶.....
مبحث اول: حمایت از حریم خصوصی در اسناد بین المللی و قوانین داخلی.....	۱۶.....
بند اول: حمایت از حریم خصوصی در اسناد بین المللی.....	۱۶.....
بند دوم: حمایت از حریم خصوصی در قوانین داخلی.....	۱۹.....
مبحث دوم: جواز نقض حریم خصوصی در موارد معین.....	۲۱.....
بند اول: عوامل توجیه کننده نقض حریم خصوصی.....	۲۱.....
بند دوم: ضوابط نقض حریم خصوصی.....	۲۸.....
الف) قانونی بودن.....	۲۹.....
ب) خودسرانه نبودن.....	۳۲.....
ج) ضرورت داشتن و جهات آن.....	۳۳.....
فصل دوم: محدود ساختن قلمرو حمایت قانونی از حریم خصوصی.....	۳۹.....
گفتار اول: محدود ساختن حریم خصوصی به موجب تصمیم قضایی.....	۴۰.....

- مبحث اول: مقام صالح برای اتخاذ تصمیم قضایی ۴۰
- مبحث دوم: لزوم صدور مجوز قضایی و شرایط آن ۴۲
- بند اول: احراز ضرورت نقض حریم خصوصی ۴۶
- بند دوم: رعایت تناسب بین اتهام و نوع مجوز صادره ۴۹
- بند سوم: موردی بودن مجوز ۵۰
- گفتار دوم: محدود ساختن حریم خصوصی بدون تصمیم قضایی ۵۱
- مبحث اول: محدود ساختن حریم خصوصی در جرایم مشهود ۵۱
- مبحث دوم: ضوابط محدود ساختن حریم خصوصی ۵۸

بخش دوم: حریم خصوصی و تحقیقات مقدماتی

- فصل اول: ضرورت حمایت از حریم خصوصی مادی ۶۵
- گفتار اول: حریم خصوصی اماکن و اشیاء ۶۵
- مبحث اول: مفهوم و مصادیق اماکن و اشیاء ۶۵
- بند اول: مفهوم مکان ۶۶
- بند دوم: مفهوم شیء ۶۸
- مبحث دوم: ضوابط تفتیش اماکن و اشیاء ۸۰
- بند اول: ضوابط صدور دستور تفتیش ۸۳
- الف) تعیین محل و یا شیء مورد تفتیش ۸۴
- ب) تعیین اقدامات مورد نیاز ۸۴
- ج) زمان تفتیش ۸۶
- د) مدت اعتبار مجوز و دفعات اقدام ۸۸
- بند دوم: ضوابط اجرای دستور تفتیش ۸۹
- الف) حضور متصرف قانونی ۸۹
- ب) بکارگیری شیوه متعارف در اجرای قرار ۹۳
- ج) رعایت موازین قانونی، شرعی و اخلاقی ۹۴
- د) تهیه صورتجلسه تفتیش ۹۵

- ۹۵..... (ه) رازداری در تفتیش
- ۹۶..... گفتار دوم: حریم خصوصی جسمانی
- ۹۷..... مبحث اول: تفتیش از روی لباس
- ۹۷..... بند اول: تفتیش بدنی در جرایم مشهود
- ۹۸..... بند دوم: تفتیش بدنی مظنونین به ارتکاب جرم غیر مشهود
- ۱۰۲..... بند سوم: تفتیش بدنی متعاقب بازداشت قانونی
- ۱۰۳..... مبحث دوم: تفتیش با درآوردن لباس
- ۱۰۵..... مبحث سوم: تفتیش اندامهای داخلی بدن
- ۱۰۸..... فصل دوم: ضرورت حمایت از حریم خصوصی معنوی
- ۱۰۸..... گفتار اول: حریم خصوصی ارتباطات
- ۱۰۸..... مبحث اول: تعریف ارتباطات و انواع آن
- ۱۱۱..... مبحث دوم: ضوابط صدور دستور شنود و یا کنترل ارتباطات کلامی
- بند اول: مشخصات افرادی که مکالماتشان رهگیری یا کنترل می شود
- ۱۱۴..... بند دوم: تعیین نحوه اجرای قرار
- ۱۱۶..... بند سوم: موضوع مورد رهگیری
- ۱۱۶..... بند چهارم: مدت زمان اعتبار مجوز
- ۱۱۷..... بند پنجم: تعیین استفاده کننده از اطلاعات تحصیل شده
- ۱۱۸..... مبحث سوم: ضوابط صدور دستور بازرسی مراسلات
- بند اول: مشخصات افرادی که مراسلات آنها بازرسی می شود
- ۱۲۰..... بند دوم: مشخصات مراسله یا مراسلات مورد بررسی
- ۱۲۲..... بند سوم: تعیین اقدامات ضروری در اجرای قرار
- ۱۲۳..... گفتار دوم: حریم خصوصی اطلاعات
- ۱۲۵..... مبحث اول: تعریف اطلاعات و بیان مصادیق آن
- ۱۲۸..... مبحث دوم: رعایت حریم خصوصی اطلاعات در بازجویی از متهم و
- ۱۳۲..... زیان دیده

مبحث سوم: رعایت حریم خصوصی افراد در اخذ اطلاعات از سایر

منابع	۱۳۴
نتیجه‌گیری	۱۳۸
فهرست منابع	۱۴۲
منابع فارسی	۱۴۲
الف) کتب	۱۴۲
ب) مقالات	۱۴۴
ج) پایان‌نامه‌ها	۱۴۵
منابع لاتین	۱۴۶
الف) کتب	۱۴۶
ب) مقالات	۱۴۷
ج) سایت‌ها	۱۴۷
چکیده لاتین	۱۴۸

چکیده:

حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر شخص است که آن شخص انتظار دارد تا در آن محدوده مورد تعرض قرار نگیرد. بر این اساس چهار مصداق به شرح ذیل برای این حق قابل شناسایی است: حریم خصوصی اماکن و اشیاء، حریم خصوصی جسمانی، حریم خصوصی اطلاعات و حریم خصوصی ارتباطات. اگر چه حق بر حریم خصوصی یکی از حقوق و آزادی‌های اساسی شناخته شده برای انسان است اما باید توجه داشت که به غیر از حقوق بنیادین مانند حق زندگی کردن، مقید نبودن سایر حقوق و غیر قابل تعرض بودن مطلقشان، امری ناممکن و نشدنی است. حقوق و آزادی‌های فردی می‌توانند در تعارض با حقوق و آزادی‌های سایرین، مصالح جامعه و یا نظم عمومی قرار گیرند. لذا در عین حال که دولت‌ها به تضمین حقوق و آزادی‌های فردی متعهدند، همواره در وضع قوانین مربوطه علاوه بر تضمین این حقوق، نظم عمومی و منافع عامه و در کل مصلحت جامعه را نیز در نظر داشته و موارد جواز تحدید این حقوق و آزادی‌ها را نیز پیش بینی می‌نمایند.

مرحله تحقیقات مقدماتی از جمله حوزه‌هایی است که هر یک از چهار مصداق حریم خصوصی ممکن است در جریان آن مورد تعرض قرار گیرند و به همین علت وضع قواعدی که دامنه اینگونه تعرضات را محدود سازد ضرورت دارد. هدف اصلی این پایان نامه تعیین محدوده مجاز دخالت دولت‌ها در حق بر حریم خصوصی افراد و به طور خاص در مرحله تحقیقات مقدماتی است و به همین جهت بخش اول به موضوع حریم خصوصی و حمایت از آن به صورت کلی و بخش دوم به حریم خصوصی و تحقیقات مقدماتی اختصاص داده شده‌اند.

در پایان باید گفت قوانین و مقررات فعلی ایران در راستای حمایت هر چه بیشتر از حق بر حریم خصوصی افراد کافی نبوده و وضع قوانین جدید و اصلاح قوانین موجود ضروری به نظر می‌رسد.

طرح تحقیق

الف) طرح مسئله

آن چه مسلم است این است که «انسان بما هو انسان از آن چنان ارزش و موقعیتی برخوردار است که به هیچ وجه نباید وسیله قرار گیرد و حق‌ها برای پاسداری از این ارزش و موقعیت در کارند».^۱ این قدر و منزلت همان است که از آن تحت عنوان «کرامت ذاتی» افراد بشر نام می‌برند و می‌توان آن را سنگ بنا و منشا کلیه حقوق انسانی از جمله حق بر حریم خصوصی دانست، حقوقی که تدریجاً طی قرون ۱۸ و ۱۹ میلادی به رسمیت شناخته شدند و در نهایت تصویب اسناد جهانی حقوق بشر راهی برای تضمین آن‌ها شد.^۲ زندگی در اجتماع فرد انسانی را از حق داشتن امور شخصی و خصوصی محروم نمی‌سازد. هرکس حق دارد میزان آگاهی سایرین از مسایل فردی خود را به حداقل برساند و از آن‌ها انتظار احترام به حریم شخصی‌اش را در کلیه ابعاد آن داشته باشد. این «سایرین» که اعم از دیگر شهروندان و نیز دولت‌اند بایستی در برابر تعدی به حریم خصوصی دیگری، خود را با ضمانت اجرایی اعم از مدنی و کیفری مواجه ببینند و این امر می‌تواند به تضمین هر چه بیشتر این حق اساسی افراد منتهی گردد. در بیان اهمیت این حق همین بس که وقتی فردی به صرف زندگی در اجتماع نتواند حوزه فردی و مستقلی داشته باشد، چگونه می‌توان از شخص بودن و شخصیت مستقل وی صحبت کرد و وی را صاحب حق و تکلیف دانست.

همان طور که گفته شد حریم خصوصی فرد باید در مقابل هرگونه تعدی و تجاوزی مصون انگاشته شود چه این تعرض از سوی سایر شهروندان باشد و چه از سوی دولت. چه بسا اعتماد مردم به قوای عمومی و انتظار حفظ نظم و امنیت عمومی و حقوق شهروندان از سوی آن‌ها جلوه غیر موجه تری به تعدی به این حق از سوی ایشان دهد. اما در مواردی، پاره‌ای ضروریات ورود به حریم خصوصی افراد و نقض این حق فردی را با هدف حفظ حق جمعی و با در نظر داشتن مصلحت عمومی و نظم جامعه ایجاب می‌کند. از جمله این موارد، لزوم نقض حریم خصوصی

۱. دکتر محمد راسخ، تئوری حق و حقوق بشر بین الملل، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۴۱، سال ۱۳۸۴، ص ۲۴.

۲. شایان ذکر است که برخی از مصادیق حق بر حریم خصوصی در قرآن کریم مورد اشاره قرار گرفته‌اند. رکن: ص

افراد با هدف کشف جرم و دستگیری متهم در دادرسی کیفری و از جمله مرحله تحقیقات مقدماتی است که بررسی جوانب آن موضوع این تحقیق می‌باشد.

هدف از رسیدگی قضایی به امر کیفری، از تحقیقات مقدماتی در دادسرا تا پایان محاکمه در دادگاه، ضابطه مند ساختن واکنش جامعه در برابر مرتکب جرم است به گونه‌ای که در کنار اجرای صحیح قوانین کیفری، برای دفاع از پیکره اجتماع، حقوق و آزادی‌های افراد نیز رعایت گردد. اصول و قواعد حاکم بر رسیدگی‌های کیفری در قالب قوانین آیین دادرسی کیفری بیان می‌شوند و آگاهی از میزان اهمیتی که هر جامعه برای حقوق و آزادی‌های فردی قائل است با مطالعه مجموعه قوانین آیین رسیدگی کیفری ممکن خواهد شد. اعلام ممنوعیت شکنجه در بازپرسی‌ها، حق برخورداری از وکیل، برخورداری از یک دادرسی عادلانه و بی طرفانه، تبیین اصول حاکم بر حقوق کیفری از جمله اصل براءت، اصل دستگیری قانونی و همچنین حمایت از حریم خصوصی در قالب ممنوعیت تفتیش و بازرسی منازل و مکاتبات در جریان تحقیقات مقدماتی در قوانین آیین دادرسی کیفری صورت می‌گیرد. گاه برخی اهداف رسیدگی کیفری در تعارض با برخی دیگر قرار می‌گیرند. به عنوان مثال گاه کشف حقیقت میسر نمی‌شود مگر با تفتیش منزل و در نتیجه نقض حریم خصوصی فردی که متهم به ارتکاب جرم است یا حتی فردی که قربانی جرمی واقع شده است. در اینجا این مصلحت عمومی و نیز حفظ نظم عمومی است که نقض حقوق افراد را توجیه پذیر می‌سازد. هر چند که گاه نقض حقوق و آزادی‌های فردی ضرورت دارد اما این امر بایستی به موجب قانون و طی شیوه و روشی ویژه، مقبول و از پیش تعیین شده صورت گیرد به طوریکه گفته شده است «وسایط خوب نتایج را نیتز-پذیرفتنی خواهد کرد»^۱ و این همان عدالت آیینی^۲ است.

مخاطبان این ضوابط مقامات و ماموران صالح در جریان تحقیقات مقدماتی اعم از بازپرس و دادیار و دادستان یا ضابطین می‌باشند که به فراخور ماهیت این مرحله در کشف حقیقت و جمع آوری ادله جرم، گاهی ورود به حریم خصوصی افراد اعم از متهم، مجنی علیه و حتی شهود را ضروری می‌یابند. تعدی به حریم خصوصی افراد در این مرحله می‌تواند اشکال مختلفی به خود

۱. دکتر حسن جعفری تبار، «حکومت قانون و جامعه مدنی»، در: دکتر ناصر کاتوزیان و همکاران، «نسبت آزادی و قانون» تهران، دانشکده حقوق دانشگاه تهران، چاپ اول ۱۳۸۵، ص ۱۲۴.

بگیرد. به هر صورت ضابطه مند شدن و پیش بینی جزئیات در چنین مواردی، تعدی به حریم خصوصی افراد را به جهت ضروریات گفته شده امکان پذیر می سازد. به عبارت دیگر استقرار آیین و روشی که همگان بر عادلانه بودن آن مهر تایید زنند، نتیجه هرچند ناگوار این اقدامات که همانا محروم ساختن فرد از حریم خصوصی اش می باشد را پذیرفتنی خواهد ساخت.

ب) سوال های تحقیق:

سعی خواهد شد به یک سوال اصلی و چهار سوال فرعی ذیل در این پژوهش پاسخ داده شود.

۱- سوال اصلی تحقیق:

- حمایت کامل از حق بر حریم خصوصی در جریان تحقیقات مقدماتی، به طور کلی و در حقوق ایران به طور خاص، به وسیله چه اصول و ضوابطی تأمین می شود؟

۲- سوال های فرعی تحقیق:

۱-۲- آیا در قوانین ایران حمایت کافی و شایسته از حق حریم خصوصی افراد نسبت به اماکن و اشیاء صورت گرفته است؟

۲-۲- آیا قوانین ما در خصوص حمایت از حریم خصوصی جسمانی جامع هستند؟

۳-۲- آیا حمایت های صورت گرفته در قوانین ما از حریم خصوصی ارتباطات کافی به نظر می رسد؟

۴-۲- آیا حریم خصوصی اطلاعات در کشور ما آن گونه که لازم است تأمین می گردد و آیا قانون گذار ما در این جهت گام موثری برداشته است؟

ج) فرضیه:

حمایت از حریم خصوصی در جریان تحقیقات مقدماتی به وسیله اصول و ضوابطی مشخص تأمین می گردد که برخی از آنها در حقوق ایران پیش بینی نشده است.

د) ضرورت تحقیق:

آنچه دغدغه اصلی بررسی این موضوع شد این بود که علیرغم اهمیت فراوان مساله حقوق و آزادی های متهم که موجب شده بخش وسیعی از مطالب مربوط به «دادرسی منصفانه» بدان اختصاص داده شود، در برخی موارد حتی کوچکترین اشاره ای به حقوق افراد ذینفع در جریان

رسیدگی کیفری، اعم از متهم، زیان دیده از جرم و حتی شهود، بر حریم خصوصی شان نشده است. این مساله که از خلأ قانونی موجود در این زمینه نشات می‌گیرد در طی سال‌ها قانون گذاری و در اصلاحات صورت گرفته در آن نیز مسکوت گذاشته شده است و به بیان و حمایت ناچیزی از برخی مصادیق آن اکتفا شده است.

باید گفت اصولاً حقوق مورد اشاره در فصل مربوط به حقوق ملت در قانون اساسی، بیانگر جایگاه شهروند و قدر و ارزش وی در جامعه‌اند. اصل بیستم قانون اساسی به عنوان مثال به عنوان یکی از اصول اساسی این فصل مقرر می‌دارد: «همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلامی برخوردارند.» در این فصل گرچه اصلی که به صراحت به حق شهروندان بر حریم خصوصی آن‌ها اشاره نماید وجود ندارد، اما اصول ۲۲ و ۲۵ این قانون مصادیق این حق را به رسمیت شناخته‌اند. اصل ۲۲ این قانون از جمله جان، مال و مسکن افراد را مگر در موارد قانونی از تعرض مصون می‌دارد و اصل ۲۵ بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس را ممنوع می‌داند، مگر اینکه به حکم قانون باشد. این اصول جامع مصادیق حریم خصوصی نمی‌باشند و سایر قوانین ما نیز هنوز نتوانسته‌اند حمایتی در خور از این حق ارائه دهند. به طوری که باید گفت این حق در برخی مصادیق خود کاملاً مورد بی توجهی قرار گرفته است.

ه) روش تحقیق:

در این تحقیق، برای گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای استفاده می‌شود و علاوه بر منابع سنتی نظیر کتب و مجلات از منابع جدید مانند سایت‌ها و مجلات الکترونیکی نیز استفاده و پس از جمع‌آوری و مطالعه منابع به روش گفته شده، برای نگارش و تدوین و تحقیق، از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است.

و) سابقه تحقیق:

باید گفت آنچه به صورت خاص در خصوص موضوع «حمایت از حریم خصوصی در جریان تحقیقات مقدماتی» به رشته تحریر در آمده باشد ملاحظه نشده است. تحقیقات صورت گرفته در اغلب موارد با محوریت مسئله حریم خصوصی نگاشته شده‌اند و تنها اشاراتی به این

موضوع در یکی از حساس ترین زمینه های طرح آن یعنی مرحله تحقیقات مقدماتی داشته‌اند.^۱ همچنین بررسی ابعاد مختلف حریم خصوصی از جمله حریم خصوصی اماکن و اشیاء و یا حریم خصوصی ارتباطات در کتب مربوط به آیین دادرسی کیفری از جمله کتب آیین دادرسی کیفری اساتیدی مانند دکتر محمد آشوری و نیز محمد حسین شاملو احمدی و... به صورت مختصر صورت گرفته است و پایان‌نامه‌های نگارش یافته در این زمینه^۲ اگرچه به تفصیل برخی ابعاد حریم خصوصی را مورد بررسی قرار داده‌اند اما بُعدی صرفاً آیین دادرسی کیفری داشته و دامنه محدود موضوع و همچنین استناد به قوانین سابق و قدیمی بودن برخی از آنها لزوم انجام تحقیقی با موضوع پژوهش پیش‌رو را ایجاب می‌نماید. بدین ترتیب متون موجود به خصوص مقالات و کتب لاتین، کم‌تر هر دو جنبه آیین دادرسی و حقوق بشری موضوع را مد نظر داشته‌اند و هر محقق به فراخور گرایش تخصصی خود بررسی بعد خاصی از حق بر حریم خصوصی را در پیش گرفته است.

اما می‌توان گفت که در این پژوهش هر دو جنبه یاد شده با ارائه تقسیم‌بندی‌ای متفاوت از موضوعات قابل طرح، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

(و) سازماندهی تحقیق:

همان‌طور که توضیح داده خواهد شد ارائه تعریفی جامع و مانع از حریم خصوصی کار دشواری است و شاید به همین علت کمتر تلاشی جهت ارائه تعریفی قانونی از آن شده است. با این وجود محققان در خصوص مساله حق بر حریم خصوصی، هریک در ابتدای بحث خود سعی در ارائه تعریفی از حریم خصوصی نموده‌اند که به فراخور شرایط زمان و مکان نویسنده و آداب،

۱. از جمله این پژوهش‌ها می‌توان به تحقیق دکتر باقر انصاری تحت عنوان «حمایت از حریم خصوصی» تهیه شده در معاونت پژوهش و تدوین و تنقیح قوانین و مقررات ریاست جمهوری و همچنین مقاله ایشان تحت عنوان «حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق اسلام، تطبیقی و ایران» در مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۶۶ (زمستان ۱۳۸۳) و نیز مقاله دکتر منصور رحمدل با عنوان «حق انسان بر حریم خصوصی» در مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۷۰ (زمستان ۱۳۸۴) اشاره داشت.

۲. رجوع کنید: پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی آقای احمد ایرانپور تحت عنوان «تفتیش در منازل در حقوق ایران (۱۳۵۷)» و همچنین پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی آقای اسماعیل سلطانی‌وش تحت عنوان «هتک حرمت مسکن در نظام کیفری ایران و فقه (۱۳۸۱)».

فرهنگ و مذهب جامعه وی محدوده‌های متفاوتی یافته است، به طوری که گاه بسیار موسع و گاه بسیار مضیقند. در این نوشتار نیز سعی شده است ضمن اشاراتی به تعاریف ارائه شده از سوی سایرین، تعریف و تقسیم بندی مناسبی از حریم خصوصی ارائه گردد تا بتوان بنای تحقیق را بر آن نهاد. همچنین در این تحقیق با پذیرش حق حریم خصوصی به عنوان حقی غیر قابل تردید برای آدمی، بدین مساله پرداخته شده است که چرا و با چه شرایطی حق تعدی به حریم خصوصی را خواهیم داشت و اینکه در مرحله تحقیقات مقدماتی چه ضروریاتی نقض این حق را توجیه می‌نماید و ضوابط و شرایط چه باید باشد تا تعدی به این حق موجه شود و عدالت آیینی تامین گردد. در این راستا، گرچه هدف از ابتدا بررسی تطبیقی موضوع نبوده، اما در مواردی که احساس شده است آوردن مثال‌هایی از مواد قوانین مرتبط سایر کشورها و یا شرح برخی پرونده‌های مهم در خصوص برخی موضوعات، به روشن شدن مطلب کمک خواهد کرد مختصراً بدان‌ها پرداخته شده است.

موضوع حق بر حریم خصوصی در جریان تحقیقات مقدماتی و شیوه‌های حمایت از آن در دو بخش مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در بخش اول تحت عنوان حریم خصوصی و حمایت از آن، ضمن بیان تاریخچه و تعریفی از حریم خصوصی، به بیان مختصری از تأثیر بنیان‌های نظری مختلف بر دامنه و گستره این حق و نیز ضوابط و شرایط توجیه کننده نقض آن خواهیم پرداخت. مطالب این بخش را می‌توان پایه مباحث مطرح شده در بخش بعدی دانست. بخش دوم تحت عنوان حریم خصوصی و تحقیقات مقدماتی، به طور خاص موارد نقض این حق در جریان تحقیقات مقدماتی را با این هدف بررسی می‌نماید که روشن سازد آیا حمایت کافی از حریم خصوصی در این مرحله صورت گرفته یا خیر و آیا مقررات موجود که اجازه تفتیش و بازرسی منازل و یا مکاتبات افراد را می‌دهند به اندازه کافی دقیق و مضیق هستند تا بتوان مطمئن بود که اساس حق را زیر سوال نمی‌برند.

شایان ذکر است که با توجه به تدوین لایحه حمایت از حریم خصوصی در سال ۱۳۸۴ و نیز تهیه و تکمیل پیش نویس لایحه آیین دادرسی کیفری در ماه‌های اخیر و نیز بررسی لایحه جرایم رایانه‌ای در مجلس، که می‌توان گفت هر سه از جمله متون پیشرفته و نسبتاً جامع قانونی محسوب می‌شوند، در خصوص مباحث مورد بررسی در این نوشتار به مواد مربوطه در این متون نیز اشاره شده است.

همانطور که گفته شد بخش دوم این نوشتار، موضوعات خاص مربوط به آیین دادرسی کیفری از جمله تفتیش منزل، بررسی ارتباطات و اطلاعات و نیز تفتیش بدنی افراد را مورد بررسی قرار می‌دهد. با توجه به این که در خصوص این موضوعات، اغلب در قالب تحقیقات خاص مربوط به آیین دادرسی کیفری مطالعاتی صورت گرفته است، در این بخش این مسائل به صورت متفاوت و با نگاهی به ضوابط و اصول ضروری بررسی خواهند شد، از این جهت سعی شده است تا تقسیم بندی‌ها و مسائل مورد بحث به صورت متفاوتی بیان و تحلیل گردند.

امید آن که بتوان با روشن ساختن زوایای مختلف این حق و حدود مجاز و نیز ضوابط و قواعد تعدی به آن، راهی برای رسیدن به عدالت آیینی پیش رو نهاد.

بخش اول

حریم خصوصی و حمایت از آن

در بررسی موضوع حمایت از حریم خصوصی در مرحله تحقیقات مقدماتی، همانند هر تحقیق دیگری چاره‌ای نیست جز آنکه مختصری نیز به کلیات مساله پرداخته شود. هدف این است که حصول آشنایی هر چند اندکی با اساس بحث، از مفهوم حریم خصوصی و تاریخچه آن تا بررسی بنیادی مساله نقض حقوق و آزادی‌ها از جمله حق بر حریم خصوصی، به فهم بهتر مطلب یاری رساند. در راستای رسیدن به این هدف در بخش اول تحقیق و در دو فصل، به بررسی مفهوم حریم خصوصی و قلمرو حمایت از آن و همچنین شرایط محدود ساختن قلمرو حریم خصوصی خواهیم پرداخت.